

Diskursi periferije (IV)

GRUPA JEZIK, MOĆ,

Naslov posljednjeg eseja u ovom feljtonu, koji će *Dani* objaviti u dva dijela, ima i nastavak “kritička pedagogija kao vrsta praxisa u novom bosanskohercegovačkom kontekstu”

Piše: **Danijela Majstorović**

UVOD: Grupa “Jezik, moć, ideologija” osnovana je septembra 2009. kao neformalni proizvod modula Savremene kulturološke studije, predviđenog za studente/kinje 3. godine Filološkog fakulteta, po uzoru na čitalačke i diskusione grupe na Univerzitetu u Lancasteru, te na Metelkovej u Ljubljani. Grupa je ubrzo počela da okuplja ne samo studente/kinje već i profesore/ce i asistente/kinje sa drugih fakulteta i odsjeka kao i mnoge druge aktiviste/kinje, novinare/ke i sl. iz Banjaluke. Zahvaljujući kontaktima napravljenim unutar HESP-ovog programa ReSET pod nazivom “Kulture sjećanja i emancipatorne politike: prošlost i zajedništvo u postjugoslovenskom prostoru”, uspjeli smo da iz sopstvenih skromnih sredstava i kroz mreže solidarnosti dovedemo gostujuće predavače/ice vezane za RESET ali i neke druge sa Banjalučkog univerziteta i organizujemo niz javnih predavanja iz društvene teorije, kulturoloških i postjugoslovenskih studija.

Neprofitiranje biopolitičkih mehanizama upravljanja u BiH posljedica je neriješene situacije nakon rata, političkog stalemate ukopanog u Dejtonski sporazum, koji iako je zaustavio rat, nije stvorio mogućnosti za razvoj bosanskohercegovačkog društva, već je, upravo obrnuto, bio izgovor za podjelu i legitimizaciju

Grupa “Jezik, moć, ideologija” osnovana je s namjerom da se prvo okupi a potom kultiviše i razvija grupa kritički orijentisanih intelektualaca i studenata kao mosta između akademije i vanjskog svijeta

šne i onemogućiti razvoj misleće zajednice i društva u kojem se strahote II svjetskog i ratova devedesetih neće ponoviti jer će biti pretresene u javnosti makar i kroz mogućnosti pluralnih istina.

Nepoznavanje davne ali i savremene istorije te uljuljanost u nacionalnu ideologiju de jour stvara veliki prostor za zloupotrebe i diskriminatorno ponašanje prema drugima, naročito kad su mladi u pitanju (Stojanović i dr. 2010), koji drugo iskustvo, osim ovog etničkopodijelnog nisu ni imali. Tako je, prema studentima, danas življi narativ o “vjekovnoj mržnji” negoli o “bratstvu i jedinstvu” uz koji su odrastali njihovi profesori. O pitanjima moći i ideologije kritički se gotovo uopšte ne govori u javnoj sferi u Bosni i Hercegovini (BiH) pa su rijetki ili nepostojeći i intelektualci u ovoj zemlji koji se usuđuju propitivati glas glavnog toka koji legitimitet gradi na stanju permanentne etničke podjele, arogancije prema drugom i eksploatacije javnog dobra svih nas. Rezultat ove nepoštene borbe su politički subjekti koji, budući da žive život u strahu, gotovo da su politički mrtvi (Husanović, 2011).

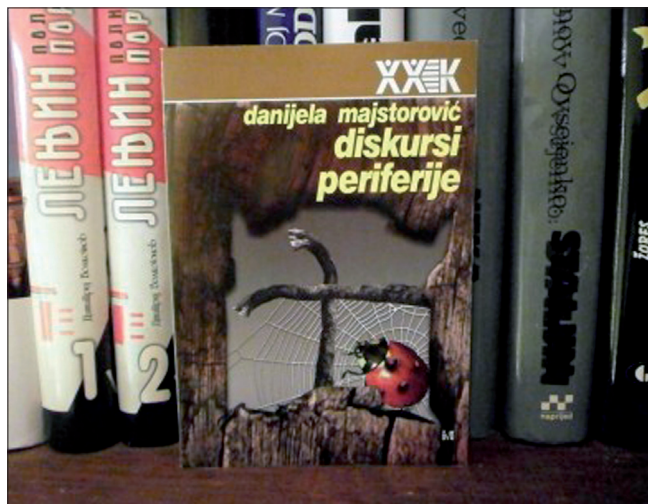
Prebrisavanje istorije ostavlja dubok trag u smislu da se u javnom životu cenzurisano i partikularistički govori o ratovima devedesetih i poraću koje je uslijedilo što ima kao posledicu stanje permanentnog rata. Ova grupa na nehijerarhijski način, zagovarajući radikalnu jednakost prema ranciereovskom modelu učitelj neznalica (Ranciere, 2010a), predstavlja kritičko-pedagoški napor da se kroz kvalitetno obrazovanje zajednički formira svijest o slobodi i tako mijenja javni život. Unutar grupe kritički se čita-

IDEOLOGIJA

ju i obrađuju relevantni tekstovi iz društvene teorije i u svjetlu ovih teorija se razgovara i diskutuje o tzv. "teškim pitanjima" poput pitanja patrijarhata, klasne nejednakosti, feminizma, nacionalizma, odgovornosti, genocida, kriminala i korupcije te budućnosti, odnosno mogućnosti zajedništva na ovim prostorima, a upravo polazeći od emancipatorskog potencijala svih kako bi se, opet ransijerovski rečeno, "sačinio niz od pojedinih momenata, scena, mišljenja koji čine istoriju emancipacije, u želji da se proširi sferu inteligibiliteta, osjetilne snage tih trenutaka, tog intelektualnog prostora emancipacije" (Ranciere, 2010b).

Univerziteti, umjesto da putem obrazovnog i naučnoistraživačkog rada mijenjaju ovo stanje, čini se da novouspostavljene istine propagiraju kroz brojne populističke prakse, nastojeći da stvore studenta/studentkinju koji/a se ne buni jer mu je već u svemu udovoljeno. Kritički angažman studentskog tijela je gotovo nepostojeći, osim kada treba zahtijevati dodatne ispitne rokove, a mediji u podijeljenoj BiH nastavljaju bespoštednu borbu "nas" i "njih" u kojoj se zamućuje i prectava istorija, produbljuje društvena podijeljenost i konačno relativizuje prošlost i obesmišljava pojam istine kao i svaka znati(želja) da se postojeće istine pretresu.

O ČITALAČKOJ GRUPI "JEZIK, MOĆ, IDEOLOGIJA": U poratnom periodu i tranziciji, bosanskohercegovački univerziteti postali bastioni nacionalizma, nenaučnosti i izmišljanja tradicije, mjesta gdje nema mjesta ničemu što dovodi u pitanje službenu istinu o sebi, određenje prema zločinu i problematizovanje sopstvene odgovornosti. Kritička pedagogija je vrsta praksisa u postjugoslovenstvu koja preko teorije nastoji da u prvi plan postavi upravo ova pitanja, da ih rasvijetli i da o njima počne govoriti iz kritičke perspektive i s osvrtnom na savremenu teoriju. Mijenjajući postratnu svijest "bor-

dela ratnika" (Čolović, 2007), grupa se osvrće na nacionalističko-populističke diskurse političkih elita ukazujući na njihove prakse očuvanja moći po svaku cijenu. Grupa takođe propituje kulturu i politiku sjećanja te kritikuje procese prectavanja, prebrisavanja i revizionizma nastalih usljed dugotrajne politike "dominantnih kulturnih fundamentalizama" koji bi da nametnu službenu verziju prošlosti koja se ne dovodi u pitanje i u kojoj su žrtve samo "naši". Grupa "Jezik, moć, ideologija" ima za cilj da subvertira status quo kroz pisanje, predavanja i ostale projekte članova/ica Grupe kao vid alternativne kulturne produkcije i produkcije znanja kao emancipatorni projekat čiji je cilj izgradnja drugačije sadašnjosti.

Grupa "Jezik, moć, ideologija" osnovana je s namjerom da se prvo okupi a potom kultiviše i razvija grupa kritički orijentisanih intelektualaca i studenata kao mosta između akademije i vanjskog svijeta. Primarni interes bio je čitanje relevantne društvene teorije kako bismo svi zajedno stekli jezik kojim bismo artikulirali ono što nam se dešava. Od samog početka grupa je nastojala da izgradi kritički stav prema dominantnim društveno-političkim narativima o tome šta se dešavalo na tlu bivše Jugoslavije poslije II svjetskog rata pa do 1992. kao i od posljednjih ratova naovamo,

Ključne riječi koje bih ovom prilikom izdvojila su lična i profesionalna emancipacija (usvajanje novih znanja), kritika arhaične matrice postojećeg sadržaja vladajuće ideologije unutar javne sfere i izazivanje ovih "istina" kao jedino važećih, ali i otvaranje "rana društva" koje ne mogu zacijeliti bez da se o istima počne kritički govoriti

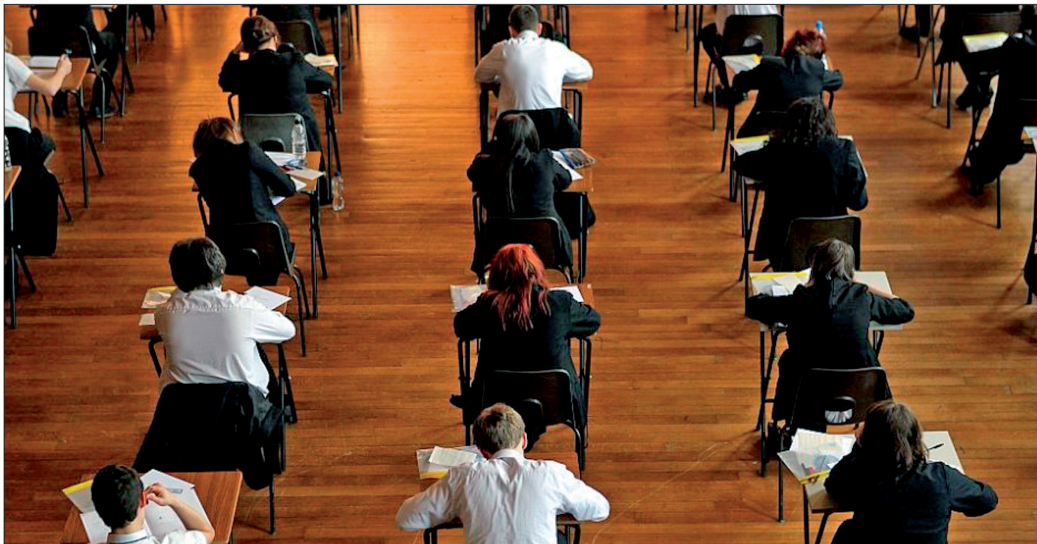
O autorici

Danijela Majstorović profesorica je anglističke lingvistike i kulturoloških studija na Univerzitetu u Banjaluci, te gostujuća profesorica na brojnim domaćim i stranim univerzitetima. Autorica je i koautorica tri monografije: *Diskurs, moć i međunarodna zajednica*, *Youth National and Ethnic Identity in Bosnia and Herzegovina*, *Diskursi periferije*. Producirala je i režirala dva dokumentarna filma: *Kontrapunkt za nju* i *Posao snova*.

ali i da pokrene i proširi i druga pitanja kao na primjer pitanje galo-pirajućeg kapitalizma i neoliberalizma, pitanje roda, obrazovanja, sjećanja i slično. Smatrali smo kako je jedino kroz organizovanje alternativnih učionica moguće nadići medijski i akademski mrak koji nas okružuje te zaista nehijerarhijski obrazovati i sebe i druge kako bismo postali aktivni sudionici/sudionice u aktuelnom društvenom momentu. Unutar grupe, umjesto proizvodnje pristanka (Herman i Chomsky, 1988) na neku dominirajuću, službenu istinu, pokušali smo suprotstaviti različita mišljenja te kroz dijalog izazvati informisanu raspravu koja bi često zvučala i kao otpor vladajućoj kako političkoj, tako i struji unutar Banjalučkog univerziteta, ali i društveno-političkog mainstreama u BiH.

OTPOR ZNANJEM/MIŠLJENJEM - KA NOVOM JEZIKU POLITIČKE TRANSFORMACIJE: Osim s ciljem da se proširi postojeći nastavni kurikulum kako bi uvrstio nove uvide, teorije, saznanja i prakse, smatrali smo da je potrebno razraditi jedan novi jezik kojim bi se konceptualizovali i artikulirali problemi, ali i kroz koji bi se počele popunjavati praznine unutar nedovoljnog opšteg obrazovanja prvenstveno studenata/kinja koji su se školovali devedesetih. Iz ovih razloga ali i iz razloga, što se nakon rata devedesetih prošlost i njeno

tumačenje prebrisavalo, precrtavalo, potiskivalo i zaboravljalo (Stojanović i drugi, 2010), smatrali smo da treba početi sa čitanjem nekih osnovnih teorijskih tekstova te samo tako počeli sa Markovim XVIII Bremerom L.B., preko Benjamina, Agambena, Fukoa, Žižeka, Kuehnlia i sl. Čitanje teorije nije bilo nimalo lako te je tako sam proces ponovnog artikulisanja kako jezika, tako i problematike išao prilično sporo a rekreiranje političkog, transformativnog momenta dosta nespretno.

Emir (asistent): "Filozofska građa je kvantitativno 'zahtjevana' i iziskuje ulaganje truda kao i strpljenja da se takav materijal, koji veoma često biva pisan iz rurske ezoterije, 'probavi'. Dakle, ukoliko niste student ili zaljubljenik u filozofsku misao, potrebno je izuzesno vrijeme da se baždirate na takav način razmišljanja i razumijevanja teksta. Ovaj problem djelimično spada u sferu školstva koje nije imalo/još uvijek nema tendenciju da razvija kritičko-analitički um, već se svodi na regurgitaciju i neprestano, bezumno recikliranje predavanog gradiva. Tek nakon izvesnog vremena, počinjete uviđati vrijednost tekstova i razmišljanja koja su vam se činila nedokučivim i neinspirativnim.

Ti tekstovi su na neki način poticali pitanja o društvu, ratu, tranziciji i suočavanju s prošlošću jer pročitano je često znalo izazvati reakciju i refleksiju na aktuelni politički trenutak. Nakon čitanja *Homo sacera*, postavilo se pitanje Omarske i Keraterma, kao logora 1992. u neposrednoj blizini Banjaluke. Jedan od studenata, inače stanovnik ovog

mjesta, rekao je da je unutar grupe imao osjećaj "zajedničke svijesti timskog igranja" a za svoju refleksiju o Omarskoj odakle dolazi, o kojoj je saznao kao dječak, kazao je sljedeće:

Zoran (student): "Ja sam prvo mislio da je to predaleko, iako tako blizu, al' bitno je i vrijeme... ja sam bio klinac... prvo ti kriza reći, kontaš da si ipak previše blizu i sve je ipak previše srpski, a srpsko previše moje... al' onda, jebiga, vidiš da je ljudsko preče od srpskog i od bilo kojeg drugog i onda u procesu izgubiš i puno više od srpstva..."

Međutim, i uz spoticanja jer je teoriju povremeno bilo teško "probaviti", svi smo unutar grupe, kao zajednice studenata, profesora ali i običnih zainteresovanih građanki/a koji su je pohađali, nastojali da "ponovno promišljamo zajedništvo u postjugoslovenskom prostoru" i stvaramo novi jezik mišljenja sadašnjosti uporedo sa razvitkom emancipatornih politika pa i utopijskih strategija čiji je osnovni cilj bio ponovo misliti "ljudsko".

Milijana (asistentkinja): "Teško nam je svima bilo čitati Agambena, ali to je valjda razumljivo sa stanovišta ljudske prirode. U stanju smo (kao ljudska bića) činiti užase i u isto vrijeme užasnuti se potpunog gubitka svakog oblika ljudskosti. Ta vrsta mučnine i težine se ne da racionalizovati jer je ona zgražavanje, strah i mučnina - za sopstveni život, prije svega. Stoga se ne može na uobičajen način ni odgovoriti zašto je teško o tome pričati."

Kada govori o razlozima ravnodušnosti i šutnje akademske teorije u Hrvatskoj spram Žižeka, čiju smo *Paralaksu* (2008)

Neprofitivanje biopolitičkih mehanizama upravljanja u BiH posljedica je neriješene situacije nakon rata, političkog stalematea ukopanog u Dejtonski sporazum, koji iako je zaustavio rat, nije stvorio mogućnosti za razvoj bosansko-hercegovačkog društva

ali i brojne druge tekstove čitali na grupi, Paić (2005) kaže da ti razlozi između ostalog proizlaze iz "objektivno-političke zatočenosti društvene teorije opisivanjem i opravdanjem opstojećeg namjesto njegove kritike" kao i "nespremnosti da se institucionalno oslobodi prostor za recepciju teorijske psihoanalize", odnosno, u BiH nespremnosti da se institucionalno otvori javni prostor za bilo kakvo kritičko promišljanje. On na istom mjestu kaže da je to "vulgarno-kulturalno stanje karakteristično za odnos male ksenofobične nacije spram vlastitih jakih duhova ili onih iz obližnjeg susjedstva i iskazuje se zavišću i krčmarskom ironijom provincijalne svijesti".

Budući da se aktuelna javna sfera (mediji, obrazovanje) u BiH pokazala neadekvatnom u smislu obrazovanja i informisanja, forsirajući opisivanje postojećeg, Dejtonskog, stanja a ne dajući njegovu kritiku i da je javno u dobroj mjeri "zatočeno", kroz grupu smo nastojali sinergisati otpor i odgovor postojećem osjećanju tištenja, nemogućnosti i drugih lokota i stega kao direktnih posljedica revizionističkih praksi dominantnih etnonacionalnih, državotvornih i neoliberalnih društvenih struja u osiromašenom miljeu poslijeratne BiH. Ukoliko pokušamo da damo odgovor na pitanje "koja je to svijest koja se treba kritikovati" onda je to kritika "sve većih pokušaja da se stavi tačka na stvari od niza političkih ekonomija koje djeluju unutar složenih, globalizovanih, biopolitičkih, neoliberalnih, neokolonijalnih i kapitalističkih projekata" (Husanović, 2011) koji su kreirali takvu svijest i zatočili političke imaginarije koji mogu drugačije da misle.

Milena (docentkinja): "...na primjeru grupe JMI pokazalo se da je moguće okupiti grupu mladih (i uopšte) ljudi sa univerziteta koji će ne samo slušati već i raspravljati o 'teškim pitanjima'. Time se pokazalo nekoliko stvari, tačnije demantovani su neki stereotipi: da nije moguće pokrenuti jednu takvu djelatnost (s obzirom na - tromost univerziteta kao institucije, konzervativnost, tradicionalizam, nacionalizam, šovinizam koji tiho ili glasno dominira u akademskoj sredini kao i cijelom društvu), da su studenti/kinje generalno nezainteresovani za takav vid vlastitog usavršavanja (obično

se naglašava da svi oni/one jedino žele da na najlakši mogući način polože ispite i da ih ništa dalje ne zanima), da su profesori i studenti uljuljkani u svoj svijet bez dodira sa stvarnošću (da nema dodira sa pojedincima/kama i grupama iz drugih sredina, kako geografski udaljenim, tako i onim koji se bave drugim oblastima i na drugačiji način)."

Milijana: "Kad je u pitanju most između akademije i javnog prostora, jako sam skeptična. Stanje naše akademske zajednice je takvo da poželim opsovati najprostačkije što mogu. Nije to akademska zajednica, nego su to interesne grupe i vrlo uspješna privatna preduzeća. S druge strane, ni javni prostor nije baš zainteresovan za mišljenje akademske zajednice te istu i ne cijeni bogzna kako. Jako se bojim da nema mnogo zainteresovanih da se takav most pravi."

O motivaciji učesnika/ca da se uključe u rad grupe najbolje govore njihovi odgovori na upitnik otvorenog tipa koji su popunili kako predavačice/i, tako i studentska populacija (ukupno desetak njih). Za studente/kinje je većinom motiv bilo obrazovanje, upoznavanje raznih termina, proširivanje vidika znanja ali pokušaj da se zajednički artikuliraju šta nas konkretno boli i možemo li nešto učiniti po tom pitanju.

Dražen (student): "Učestvovanje u grupi 'Jezik, moć, ideologija' pruža rijetke trenutke da

se suoče stavovi i mišljenja, i da se, takoreći, krene dalje od usvojenih i dostignutih stavova. Prilike, koja grupa sa sobom nosi, u društvu zarobljenom svojim arhaičnim matricama socijalnog sadržaja, otvaraju mogućnost za distance sa kojih pokušavamo pomjeriti duhovnu i instrumentalnu situaciju vremena. Već ono što se pojavljuje kao stabilna faktičnost, kao jedinstvo stava i predmetne stvari, moguće je okrenuti u njegovu suprotnost, u antitezu, i time relativizirati vladajuće mišljenje koje se uspostavlja kao jedino vrijedonosno i istinito..."

Milica (studentkinja): "Pišem magistarski rad iz lingvistike koji se bavi analizom predizbornog diskursa. Budući da sam na osnovnom studiju, a zatim i na postdiplomskom studirala jezik u užem

smislu, nedostajalo mi je znanja iz filozofije, sociologije i kulturoloških studija za uspješno bavljenje kritičkom analizom diskursa. Željela sam da učešćem u radu grupe prije svega popunim rupe u znanju, ali i da 'uježbam' kritički i interdisciplinarni pristup temi."

Daša: "U relativno kratkom vremenu obrađene su brojne ideologije, brojne 'rane' društva. Od nacionalizma, šovinizma i ostalih 'izama'.. Bila sam presrećna što postoji grupa ljudi koji razgovaraju, slušaju, pišu, stvaraju, bore se za bolje sutra... i diskutuju o istinski bitnim pitanjima."

Ključne riječi koje bih ovom prilikom izdvojila su lična i profesionalna emancipacija (usvajanje novih znanja), kritika arhaične matrice postojećeg sadržaja vladajuće ideologije unutar javne sfere i izazivanje ovih "istina" kao jedino važećih, ali i otvaranje "rana društva" koje ne mogu zacijeliti bez da se o istima počne kritički govoriti. Gotovo svaki teorijski tekst koji je grupa obrađivala bavio se sa tri ključna pitanja:

a. pitanjem ekspanzije neoliberalizma i prodaje, odnosno "privatizacije" javnog te lokalnim i međunarodnim elitama koje su taj višak vrijednosti otuđile,

b. pitanjem odgovornosti, zločina, genocida,

c. pitanjem budućnosti unutar postjugoslovenskog prostora te skupinama koje su unutar dva velika procesa na koje ukazuju pretходne dve tačke ostajale marginalizovane, prešućene i nevidljive.

(Kraj u sljedećem broju; Knjiga Diskursi periferije Danijele Majstorović, iz koje Dani feljtoniziraju nekoliko eseja, objavljena je u biblioteci XX vek iz Beograda)

